

Η ΦΥΛΑΞΗ ΤΗΣ ΛΕΥΚΑΔΑΣ ΣΤΑ 1502

In memoriam Luigi Lanfranchi

Οι πηγές μας για τήν πρώτη κατάληψη τῆς Λευκάδας στά 1502 ἀπό τοὺς Βενετούς εἶναι ἐλάχιστες. Ὁ Μίλλερ συνοψίζει ὄσα στοιχεῖα μᾶς προσφέρουν οἱ δημοσιευμένες πηγές¹, ἐνῶ ὁ Μαχαιρᾶς εἶναι πολὺ περιληπτικός². Σὲ πρόσφατη ἔρευνά μας στὸ Κρατικὸ Ἀρχεῖο τῆς Βενετίας ἐπισημάνσαμε ἀπόφαση τῆς Βενετικῆς Γερουσίας, ποὺ παίρνει μέτρα γιὰ τὴ φύλαξη τοῦ νησιοῦ, καὶ κρίναμε χρήσιμο νὰ τὴ δημοσιεύσουμε, γιὰτὶ συμπληρώνει τὶς σχετικὲς εἰδήσεις μας, ἀλλὰ καὶ γιὰτὶ σπανίζουν τέτοια ἔγγραφα γιὰ τὴν περίοδο αὐτὴ καὶ τὴν περιοχή τῆς Λευκάδας.

Ὁ βενετικὸς στρατὸς καὶ στόλος ἀγωνίστηκαν ἰδιαίτερα γιὰ νὰ καταλάβουν τὸ νησί, εἰδικὰ τὸ κάστρο τῆς Ἀγίας Μαύρας. Ἡ πολιορκία ὑπῆρξε πολὺ σκληρὴ ἀν καὶ σύντομη (23-29 Αὐγούστου 1502). Οἱ Τοῦρκοι ὑπερασπιστὲς τοῦ φρουρίου ὑπολογίζονται σὲ 500-600 καὶ οἱ ἱππεῖς ποὺ ἦλθαν σὲ βοήθεια σὲ 800. Οἱ κύριες τουρκικὲς δυνάμεις εἶχαν ἔλθει ἀπὸ τὴν Αὐλώνα καὶ λιγότερες ἀπὸ τὴ διοίκηση τῆς Ναυπάκτου. Οἱ γενίτσαροι, καὶ περισσότερο οἱ ἀζάπιδες, πολέμησαν σκληρὰ καὶ τὰ δύο τρίτα τῶν ὑπερασπιστῶν σκοτώθηκαν καὶ οἱ ὑπόλοιποι αἰχμαλωτίστηκαν. Τὸ ἱππικὸ διασκορπίστηκε καὶ πολλοὶ χάθηκαν στὰ βαλτώδη ἐδάφη. Ἀπὸ τὴν πλευρά τους οἱ Βενετοὶ ἀντιπαράθεσαν τμήματα ποικίλης προέλευσης, ἀπὸ τὴ Βερόνα, τὴ Δαλματία, τὴν Ἀπουλία, τὴ Γαλλία, τὸ παπικὸ κράτος, καθὼς καὶ ἄνδρες ποὺ ἀνήκαν στὴ δύναμη τῆς φρουρᾶς τῆς Κέρκυρας. Οἱ βενετικὲς πεζικὲς δυνάμεις δὲν ἦταν καθόλου πολυπληθεῖς, ἀλλὰ τὴν κύρια ἰσχὺ κρούσης ἔδωσαν τὰ πληρώματα τῶν πλοίων μὲ τὰ τεχνικὰ μέσα ποὺ διέθεταν³. Ὁ Sanudo ἀναφέρει δύο διοικητὲς πεζικοῦ, τὸν

1. Οὐίλλιαμ Μίλλερ, Ἱστορία τῆς Φραγκοκρατίας στὴν Ἑλλάδα, (1204-1566), μετάφρ. Σπ. Π. Λάμπρου, τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις 1910, σ. 240-241. Στῆρίζεται σὲ δημοσιευμένες πηγές.

2. Ὁ Κωνσταντῖνος Μαχαιρᾶς ἀντλεῖ ἀπὸ τὸν Μίλλερ, βλ. Κ. Μαχαιρᾶ, Τὸ ἐν Λευκάδι φρούριον τῆς Ἀγίας Μαύρας, Ἀθήναι 1959, σ. 41-42, ἔργο μεταγενέστερο τοῦ Κ. Μαχαιρᾶ, Ἡ Λευκάς ἐπὶ Ἑνετοκρατίας (1684-1797), Ἀθήναι 1951.

3. Γιὰ τὸ παρὸν ἄρθρο μας χρησιμοποιοῦμε ὄσα σὲ διαφορετικὰ σημεῖα καὶ κατὰ περίπτωση ἀναφέρει στὸν τέταρτο τόμο ὁ Marino Sanudo, I Diarii, vol. IV, στήλη 313-319

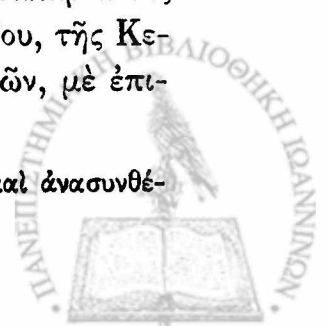

Ἰάκωβο (Jacometo) da Novello καὶ τὸν Μᾶρκο da Valle ποὺ τραυματίστηκε τότε ἀπὸ βέλος. Ὁ πρῶτος διοικοῦσε 80 καὶ ὁ δεῦτερος 26 μισθοφόρους.

Ὅπως εἶναι εὐκόλο νὰ κατανοήσει κανεὶς, ὁ βενετικὸς στρατὸς καταπονήθηκε κατὰ τὴν πολιορκία, ὥστε ὁ Γενικὸς Προβλεπτής τῆς θάλασσας ν'ἀναφέρει ὅτι ὁ da Novello ἤθελε νὰ ἐπιστρέψει μὲ τὸ σῶμα του στὴν Κέρκυρα, τὴ βάση του. Τὸ πρῶτο μέλημα τῶν Βενετῶν ἦταν ἡ ἐπισκευὴ τοῦ κάστρου καὶ ἡ ὀχύρωση τῆς περιοχῆς. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἀσφαλῶς θὰ χρησιμοποιοῦνταν τὰ 12.000 ἀργυρᾶ νομίσματα ποὺ βρέθηκαν στὸ κάστρο καὶ ἔτσι θὰ χρηματοδοτήθηκε ἡ μεταφορὰ τῶν ἀπαραίτητων ὑλικῶν ἀπὸ τὴν Κέρκυρα καὶ τὴ γύρω περιοχή. Ἐξάλλου βρέθηκαν ἐπὶ τόπου καὶ τὰ οἰκοδομικὰ ὑλικά ποὺ οἱ Τοῦρκοι εἶχαν συγκεντρώσει. Τεχνίτες ἀπὸ τὴν Κέρκυρα ἀνύψωσαν καὶ ἐπιδιόρθωσαν τὰ τείχη καὶ περιέβαλαν μὲ πασσάλους τὴν ὅλη βαλτώδη περιοχή, ὥστε αὐτὴ νὰ μένει ἀπρόσιτη ἀπὸ τὴ στεριά. Γιατὶ οἱ Τοῦρκοι δὲν ἔπαψαν νὰ παρενοχλοῦν τοὺς Βενετοὺς ἀπὸ τὶς πρῶτες κιόλας μέρες μετὰ τὴν κατάληψη. Στὶς ἀρχὲς Σεπτεμβρίου 2000 ἵππεῖς ἐπιτέθηκαν, μὲ ὑποστήριξη καὶ πυροβόλων ποὺ εἶχαν μεταφερθεῖ ἀπὸ τὴν Πρέβεζα. Τὸ ἴδιο ἐπανελήφθηκε στὰ τέλη τοῦ ἴδιου μήνα μὲ 2500 ἵππεῖς. Καὶ στὶς δύο περιπτώσεις οἱ ἐπιτιθέμενοι εἶχαν πολλὰ ἀπώλειες, καθὼς ἔλαβαν μέρος καὶ τὰ ὀκτῶ βενετικὰ πολεμικὰ πλοῖα ποὺ στάθμευαν στὰ ἀνοιχτά.

Οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τοῦ νησιοῦ καὶ τῆς εὐρύτερης περιοχῆς τήρησαν, ὅπως ἀναφέρεται στὸν Sanudo, φιλοτουρκικὴ στάση. Οἱ Βενετοὶ ἀναγκάστηκαν νὰ φθάσουν στὸν ἀπαγχονισμό ἐνόχων καὶ νὰ παραμείνουν ἐπιφυλακτικοὶ ἀπέναντι στοὺς ντόπιους. Λίγο μετὰ τὴν κατάληψη (στὶς ἀρχὲς Ὀκτωβρίου) πιάστηκε Ἕλληνας ποὺ εἶχε σταλεῖ ἀπὸ τοὺς Τούρκους γιὰ νὰ κατασκοπεύσει τὰ ὀχυρωματικὰ ἔργα καὶ νὰ ἔλθει σ' ἐπαφὴ μὲ τοὺς νησιῶτες. Οἱ προεστῶτες τοῦ νησιοῦ κατηγορήθηκαν ὅτι συνεννοήθηκαν μὲ τοὺς Τούρκους γιὰ νὰ ἀνακαταληφθεῖ τὸ κάστρο καὶ γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ εἶχαν περάσει στὴ Λευκάδα δύο ἀρνησίσθητοι ὁ Θόδωρος Ζαμπέλης (Thodaro Zambeli) καὶ ὁ Θωμᾶς Βαλαβάνης (Thomaso Balaban), ποὺ τελικὰ ὁ Βενετὸς στόλαρχος τοὺς κρέμασε στὸ κάρτι τοῦ караβιοῦ του. Ἀπὸ τοὺς προεστῶτες φυλακίστηκαν ὀκτῶ, ἐνῶ ἓνας παπάς, ποὺ εἶχε γίνει χότζας, θανατώθηκε. Ὅλα αὐτὰ μᾶς δείχνουν μιὰ προχωρημένη παγιοποίηση τῆς κατάστασης πρὸς ὄφελος τῶν Τούρκων στὶς κατακτημένες χῶρες, ὥστε οἱ νησιῶτες νὰ ἔχουν ἔλθει καὶ σὲ ἐπιμιξία μαζί τους. Ὁ Μίλλερ ὑπενθυμίζει καὶ τὴ φιλοτουρκικὴ συμπεριφορὰ ποὺ ἐπέδειξαν οἱ Ἑβραῖοι, ποὺ εἶχαν καταφύγει στὴν ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία μόλις πρὶν δέκα χρόνια. Περισσότερα ἐρείσματα στὸν χῶρο τῆς Ἠπείρου - Αἰτωλοακαρνανίας ἢ Βενετία θ' ἀποκτήσει βαθμιαῖα, μὲ τὴ μόνιμη κατοχὴ τῆς Ζακύνθου, τῆς Κεφαλληνίας καὶ τότε θ' αναπτυχθοῦν οἱ ἐπαφές Ἑλλήνων καὶ Βενετῶν, μὲ ἐπιπτώσεις καὶ στὸν πολιτικὸ τομέα.

393-394, 645-646, 669, 781. Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ κατατάσσουμε θεματικὰ καὶ ἀνασυνθέτουμε, ὥστε νὰ προκύψει συνολικὴ εἰκόνα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς.

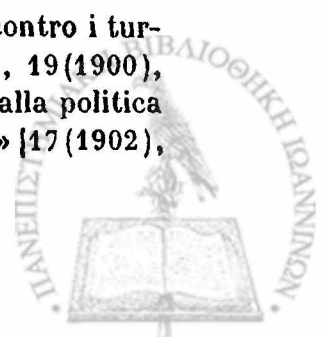

Οἱ Τοῦρκοι εἶχαν κατανοήσει τὴ θέση τῆς Λευκάδας στὴν ἀλυσίδα τῶν Ἰόνιων νησιῶν, καθὼς αὐτὴ εἰσέρχεται σχεδὸν ὡς σφήνα ἀνάμεσα στὴν Κεφαλληνία καὶ τὴν Κέρκυρα, ἐνῶ παράλληλα προφυλάσσει τὸν Ἀμβρακικὸ κόλπο καὶ τὴν ἐνδοχώρα του. «Αὐτὴ ἡ περιοχὴ» λέγουν οἱ Βενετοὶ «εἶναι ὁ δεξιὸς ὀφθαλμὸς τοῦ Τοῦρκου, γιατί διαφορετικὰ αὐτὸς δὲν θὰ μπορέσει νὰ διατηρήσει ἀσφαλεῖς τὴν Ἄρτα καὶ τὴ Ναύπακτο, πού ἔχουν ἀφθονα δημητριακὰ καὶ ἄλλα προϊόντα»¹. Γιὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς μὲ κάθε μέσο οἱ Βενετοὶ πιέστηκαν νὰ παραδώσουν τὸ νησί, πρὸ πρᾶγματι παρέμεινε στὰ χέρια τους μόνο γιὰ ἓνα ἀκριβῶς ἔτος. Καθόλη τὴ διάρκεια τῆς παραμονῆς τους οἱ Βενετοὶ στρατιωτικοὶ διοικητὲς καὶ οἱ ἀρχὲς τῆς μητρόπολης ἐπεδίωξαν νὰ ἀποτρέψουν τὴν κατάληψη τοῦ νησιοῦ συγκεντρώνοντας σ' αὐτὸ τὶς περισσότερες διαθέσιμες δυνάμεις. Μὲ ἀναφορὰ του ὁ Γενικὸς Προβλεπτὴς τῆς θάλασσας ζήτησε τουλάχιστο 200 ἄνδρες νὰ σταθμεύουν στὸ νησί, ὅπως καὶ τὴν τακτικὴ πληρωμὴ τους. Στὸ αἶτημα αὐτὸ ἡ μητρόπολις ἀπάντησε θετικὰ καὶ τὸ σχετικὸ κείμενο εἶναι τὸ ἔγγραφο πού ἐκδίδουμε παρακάτω.

Τὴν περίοδο αὐτὴ οἱ Βενετοὶ ἦταν ἀπασχολημένοι σὲ πολλὰ μέτωπα. Στὰ ἀνατολικο-βορινὰ τους σύνορα (περιοχὴ Friuli) οἱ Τοῦρκοι στὰ 1499 εἶχαν ἀπειλήσει τὴν ἀκεραιότητα τῆς ἰταλικῆς τους ἐνδοχώρας, πίεση ὑφίσταντο καὶ οἱ δαλματικὲς ἀκτὲς, ἐνῶ στὴ νότια Ἑλλάδα οἱ κτήσεις τῆς Ναυπάκτου καὶ τὰ Μοθωκόρων εἶχαν πρόσφατα χαθεῖ². Δὲν ὑπῆρχαν λοιπὸν διαθέσιμες δυνάμεις γιὰ νὰ σταλοῦν στὴ Λευκάδα. Ἡ Κέρκυρα ἦταν, φαίνεται, κι' αὐτὴ ἀπογυμνωμένη καὶ μόνο στὸ Σεβενίκο ἔγινε δυνατὸ ν' ἀνευρεθοῦν καὶ ν' ἀποσταλοῦν 100 ἄνδρες. Ἐφυγε λοιπὸν ὁ Ματθαῖος da Zara, ἔχοντας λάβει καὶ τοὺς μισθοὺς δυὸ μηνῶν γιὰ τὴ μονάδα του, πού στὴ Λευκάδα θὰ ἔβρισκε τὸν Ἰάκωβο da Novello, πού εἶχε ἄλλους 100 μισθοφόρους. Τὸ ἄλλο στρατιωτικὸ τμήμα ὑπὸ τὶς διαταγὲς τοῦ Μάρκο da Valle θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπιστρέψει στὴ βάση του στὴν Κέρκυρα, ἐκτὸς ἐὰν ὁ Γενικὸς Προβλεπτὴς τῆς θάλασσας ἔκρινε ἀναγκαία τὴν παραμονὴ του στὴ Λευκάδα. Στὴν τελευταία αὐτὴ περίπτωσις ἡ Βενετία θ' ἀπέστελλε ἄλλες ἀνάλογες δυνάμεις στὴν Κέρκυρα. Στὸ συγκεκριμένο, τοπικὸ, μέτωπο τῆς Λευκάδας, παρὰ τὶς διαρκεῖς πιέσεις, ἡ ἐπιθετικότητά τῶν τουρκικῶν δυνάμεων συγκρατήθηκε μὲ ἐπιτυχία, ἀλλὰ ἡ γενικότερη ἀσθενὴς

1. Γιὰ τὴ γεωγραφικὴ σημασία ὄλου αὐτοῦ τοῦ χώρου, βλ. Γ. Πλουμίδη, *Ναυτιλία καὶ ἐμπόριο στὴ Λευκάδα (1783, 1818)*, «*Δωδώνη*» ΙΓ' (1984), 399-402. Γιὰ τὴ προσπάθεια τῶν Βενετῶν παλαιότερα γιὰ νὰ ἐλέγχουν τὴν περιοχὴ βλ. G. Schirò, *Il ducato di Leucade e Venezia fra il XIV e XV secolo*, «*Atti dell'Istituto Veneto*» 132 (1973-74), 593-618.

2. Γιὰ τὴν πολεμικὴ αὐτὴ περίοδο βλ. G. Cogo, *La guerra di Venezia contro i turchi (1409-1501)*, «*Nuovo Archivio Veneto*» 18 (1899), 5-76 καὶ 348-421, 19 (1900), 97-138 — Τοῦ Ἰδίου, *L'ultima invasione de' turchi in Italia in relazione alla politica europea dell'estremo Quattrocento*, «*Atti della R. Università di Genova*» 17 (1902), 7-115.

θέση τοῦ βενετικοῦ κράτους, ὑποχρεωμένου σὲ πολυμέτωπο ἀγώνα, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπίμονη καὶ ἀνένδοτη στάση τῶν Τούρκων, ποὺ δὲν δέχονταν νὰ ὑπογράψουν εἰρήνη ἂν δὲν παραδινόταν ἡ Λευκάδα, ὁδήγησαν τελικὰ τὸ νησί στὸν προηγούμενο κάτοχο του.

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΚΗΣ ΓΕΡΟΥΣΙΑΣ

Κρατικό Ἀρχεῖο Βενετίας,

Senato Mar, registro 15, φ. 149r-ν

Die XXIII septembris <MCCCC secundo>

Per conservation de la terra et insula de Santa Maura, noviter divino auxilio acquistata, el nobel homo Benedeto da Cha de Pesaro, procurator de San Marco, capitano nostro general da mar, aricorda che per la importantia de quella se provedi de custodia conveniente. Et perchè l'aricordo è prudentissimo et digno de esser admisso:

L'anderà parte che levar se debi da Sibinico el strenuo connestabile Mathio da Zara, andato lì cum provisionati 130, et quello mandar a Santa Maura cum provisionati cento solamente. Nel qual loco etiam remanir habi el strenuo Jacometo da Novello cum altri provisionati cento, per esser sta al prexa de dicta terra, posto lì per el capetanio predicto per la fede et sufficientia sua. Al qual Mathio mandar se li debi a Sibinico paga do per dicti provisionati, la terça veramente paga dar se li debi a Santa Maura gionto el serà et facta la monstra per quel gubernator che per el general predicto sera sta deputado.

A Jacometo da Novello etiam simul et semelsiano mandate paga do per subventione, açiò viver et fidelmente 'servir possi. Marco da Valle preteera che pur se ritrova in Santa Maura, gionto dicto Mathio, ritornar debi a la custodia sua a Corphu, salvo sel non fusse necessario in dicto loco cum la compagnia sua.

Ex nunc sia prexo che in loco de li provisionati predicti, quall erano deputati per la custodia de Corphu, mandar li se debi altrontanti cum quelli capi parerano al Collegio nostro.

de parte 148

de non 7

non synceri 0

R É S U M É

LA GARDE DE SAINTE MAURE (LEUCADE) EN 1502

par

Georges Ploumidis

L'île de S. Maure resta sous la domination vénitienne pour une seule année (août 1502-août 1503). Pendant cette période Venise a cherché de renforcer sa position, affrontant avec succès les attaques turques. Pourtant l'état vénitien se trouvait dans une situation de faiblesse générale et il a dû restituer l'île à l'empire ottoman selon le traité de 1503. Le document ici publié nous informe sur les mesures de défense prises au lendemain de l'annexion de l'île à Venise et sur ce sujet nous procédons à une synthèse des problèmes du moment, utilisant et réélaborant les informations offertes par Marin Sanudo.

